

Л.І. Юрченко, д-р філос. наук, проф. (НУ ЦЗУ, Харків)
М.М. Мухіна, асп. (ХДУХТ, Харків)

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ І ВЕРИФІКАЦІЯ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Глобалізаційні процеси притаманні всім сферам буття сучасної людини, а «інформаційна ера» дозволяє людині отримувати і використовувати інформацію для досягнення найвищих благ. Все це, вважаємо, важливими факторами для розвитку, впровадження і ефективного використання наукових теорій, гіпотез, розробок в діяльності соціуму. Але за таких умов виникає потреба перевірки достовірності зібраної інформації, істинності висунутих гіпотез і теорій та запропонованих методів для вирішення тих чи інших проблем. Для цього використовують принципи верифікації та фальсифікації.

Наведемо визначення поняття верифікація:

- це перевірка дослідним шляхом достовірності даних;
- це доказ того, що вірогідний факт або твердження є істинним;
- це логіко-методологічний принцип сучасної науки, на підставі якого розробляють особливу процедуру перевірки істинності наукового знання;
- логіко-методологічна процедура встановлення істинності наукового знання (гіпотези, теорії) через відповідність емпіричним даним (науковим фактам).

Термін «фальсифікація», в залежності від галузі використання, визначають як:

- підлог, підробка, імітація;
- умисне викривлення або ж неправильне тлумачення тих чи інших явищ, подій, фактів;
- вчинене з корисливих мотивів підроблення чогось, зміна вигляду або ж властивостей предмету і надання йому такого зовнішнього вигляду, що не відповідає його справжній суті;
- один із методів перевірки істинності теоретичних тверджень (гіпотез, теорій) за допомогою їх спростування шляхом зіставлення із даними, що отримано в результаті емпіричного дослідження.

У науці перевірку гіпотези на верифікованість або фальсифікованість здійснюють двома методами: теоретично і емпірично. Теоретичний спосіб перевірки гіпотези означає виведення певних наслідків, котрі не повинні суперечити вже встановленим

теоретичним положенням (принципам, законам, аксіомам), її погодженість або непогодженість із наявним теоретичним знанням на певному етапі історичного розвитку науки. Емпіричний спосіб перевірки гіпотези – це підтвердження чи не підтвердження наслідків, які виводять із гіпотези. Гіпотеза верифікована у випадку підтвердження емпіричними даними (фактами науки), тобто не суперечить науковим фактам, вона набуває значення істинного знання. Якщо гіпотеза не підтвердилась емпіричними даними – вона спростовується, тобто вважається фальсифікованою. У випадку існування декількох альтернативних гіпотез, кожна з них перевіряють на верифікованість або фальсифікованість, і якщо одна з них підтвердилась фактами науки, то вона набуває істинного значення, а всі інші спростовуються.

Перевірку певної теорії на верифікованість або фальсифікованість здійснюють метатеоретично і емпірично. На метатеоретичному рівні конкретну наукову теорію аналізують на підставі логічних принципів (критеріїв) побудови формальних і неформальних систем знання. Відповідно до принципів несуперечності й повноти, якщо теорія внутрішньо несуперечлива та повна, то вона верифікована. Емпіричний метод перевірки наукової теорії здійснюють шляхом встановлення її відповідності фактичним даним. Якщо теорія не суперечить фактичним даним, які встановлено наукою на певному історичному етапі наукового пізнання, то вона емпірично верифікована, а емпірично фальсифікованою теорія вважається коли в процесі історичного розвитку наукового пізнання виявлені фактичні дані, котрим суперечить теорія.

Верифікованість чи фальсифікованість певної наукової теорії може бути повною або частковою. За повної верифікованості теорія цілком істинна (метатеоретично і емпірично), а за часткової – набуває значення істинності обмежено, тобто з виявленням нових фактів визначають сферу її можливої інтерпретації з метою пояснення та прогнозування. Повна фальсифікованість – теорія цілком хибна (метатеоретично і емпірично), а часткова – теорія набуває значення хибності обмежено, тобто з виявленням нових фактів визначають, що в певному сенсі вона частково істинна, а в іншому сенсі – частково хибна.

Терміни «верифікація» і «фальсифікація» знайшли своє застосування і широко використовуються у різних галузях (наука, виробництво, законодавство), а принципи верифікації і фальсифікації мають велике значення для визначення істинності в філософії і науковому знанні.